

TALABALARDA RANGTASVIRDA ISHLASH MAHORATINI SHAKLLANTIRISH

Maxkamova Sevinch Bahodir qizi

O‘zMPU “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” yo‘nalishi birinchi bosqich talabasi

Xalimov Mohir

O‘zMPU “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası mudiri

Annotatsiya: Ushbu maqolada so‘nggi yillarda Mamlakatimizda tasviriy san’atni rivojlantirish va yoshlarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish masalasi ko‘tarilib, bu yo‘nalishda muhim chora-tadbirlar amalga oshirilganligi tahlil qilinadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va qarorlari asosida san’at ta’limi tizimi tubdan takomillashtirildi, iqtidorli yoshlarni aniqlash va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari yaratildi hamda milliy va jahon san’ati an’analari o‘zida mujassam etgan yangi avlod san’atkorlarini tarbiyalashga alohida e’tibor qaratildi. Bu sa’y-harakatlar rangtasvir san’atining rivojlanishiga, ijodiy muhitning yanada jonlanishiga va yosh iste’dodlarning o‘z salohiyatini to‘laqonli namoyon etishlariga keng imkoniyatlar ochib berdi.

Kalit so‘zlar: Rangtasvir, kubizm, futurizm, ekspressionizm, syurrealizm san’at turlari, badiiy estetika, kompozitsiya, rangda ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish, akvarel, akril, moybo‘yoq, qalamtasvir, abstrakt san’ati, ustoz-shogird an’analari.

ФОРМИРОВАНИЕ МАСТЕРСТВА РАБОТЫ С ЖИВОПИСЬЮ У СТУДЕНТОВ

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы развития изобразительного искусства и формирования творческих способностей молодежи в нашей стране в последние годы, а также рассматриваются важные меры, реализованные в этом направлении. В частности, на основе соответствующих указов и постановлений Президента Республики Узбекистан была кардинально усовершенствована система художественного образования, созданы механизмы выявления и поддержки талантливой молодежи, а также уделено особое внимание воспитанию нового поколения деятелей искусства, воплощающих в себе как национальные, так и мировые художественные традиции. Эти усилия открыли широкие возможности

для развития живописи, дальнейшего оживления творческой среды и полноценного проявления потенциала молодых талантов.

Ключевые слова: Живопись, кубизм, футуризм, экспрессионизм, сюрреализм, виды искусства, художественная эстетика, композиция, формирование навыков работы с цветом, акварель, акрил, масляная живопись, карандашный рисунок, абстрактное искусство, традиции "устоз-шогирд" (мастер-ученик).

DEVELOPING PAINTING SKILLS IN STUDENTS

Annotation: This article analyzes the issues of developing fine art and shaping the creative abilities of youth in our country in recent years, examining the significant measures implemented in this direction. Specifically, based on the relevant decrees and resolutions of the President of the Republic of Uzbekistan, the art education system has been fundamentally improved, mechanisms for identifying and supporting talented youth have been established, and particular attention has been paid to nurturing a new generation of artists who embody both national and global art traditions. These efforts have opened up broad opportunities for the development of painting, the further revitalization of the creative environment, and the full realization of the potential of young talents.

Keywords: Painting, cubism, futurism, expressionism, surrealism, art forms, artistic aesthetics, composition, color work skills development, watercolor, acrylic, oil painting, pencil drawing, abstract art, "ustoz-shogird" (master-apprentice) traditions.

Shu kunlarda yurtimizda Oliy ta'limga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, Yurtboshimiz nafaqat ijtimoiy yoki aniq fanlarni, balki ijodiy yo'nalishlarni ham rivojlanishiga qilayotgan sa'y-harakatlari tahsinga sazovordir. Tasviriy san'atning yangi yo'nalishlarida talabalar o'z bilimlarini shakllantirishlari zarur. Shuning uchun ham tasviriy san'atga bo'lgan ehtiyoj oshmoqda. Tasviriy san'atning rivojlangan turlari mavjud. Bulardan eng keng tarqalgani rangtasvirdir. Ko'plab O'zbekiston va jahon mashhur rassomlari asosan rangtasvirda ijodiy asarlar yaratishgan. Ko'plab dunyo tanigan asarlar rangtasvir orqali yoritib berilgan. Ammo rangtasvirda ishlash mahoratini oshirish uchun qalamtasvirdan ham xabardor bo'lish lozim. Shu yerda bir savol tug'uladi - Rangtasvir o'zi nima? O'zbekiston rangtasvir san'ati boy tarixiga ega bo'lib, o'ziga xos san'at turi hisoblanadi. Shu boisdan ham mamlakat madaniy hayotida va ijodiy ta'lim yo'nalishlarida muhim o'rin tutadi. Uning o'rni bir necha jihatlarida namoyon bo'ladi. O'zbekistonda rangtasvir nafaqat bir san'at turi, balki mamlakatning boy madaniy-tarixiy merosi, qadriyati, milliy g'ururi va zamonaviy ijodiy salohiyatining yorqin timsolidir. O'zbekiston

rassomlarining asarlari esa xalqaro ko'rgazmalarda namoyish etilib, mamlakatimiz madaniyatini jahon miqyosida tanitishga hissa qo'shmoqda. U doimiy ravishda rivojlanib, yangi qirralarni kashf etib kelmoqda. Qadimgi va o'rta asrlar: O'zbekiston va yaqin Sharq hududlarida rangtasvirning rivojlanishi qadimgi Afrosiyob devoriy suratlari va islomgacha bo'lgan davrga borib taqaladi. Islom dinining kirib kelishi bilan tasviriy san'atda, xususan, miniatyura san'atida ulkan yutuqlarga erishildi (Kamoliddin Behzod maktabi). Bu davr san'ati milliy rangtasvirning shakllanishiga asos bo'lgan. Bu davrga kelib tasviriy san'atning yangidan-yangi javhalari namoyon bo'la boshladi. Shu kungacha rivojlanishiga katta turtki bo'ldi. Rossiya va Yevropa san'ati ta'siri ostida professional rangtasvir maktabi shakllana boshladi. Igor Savitskiy, Usto Mo'min (Aleksandr Nikolayev), Volkov kabi mashhur rassomlar o'zbek xalqi hayoti, urf-odatlarini va tabiatini o'z asarlarida aks ettirdilar. XIX asrda Impressionizm rang va yorug'likni ushlab qaratdi, XX asrda esa va Abstrakt san'ati kabi ko'plab yangi yo'nalishlar paydo bo'ldi, ular san'atga butunlay yangi nuqtai nazarlarni olib kirdi. Bu davrda professional rangtasvir Rossiya va G'arbiy Yevropa san'ati o'rtasidagi murakkab va dinamik ta'sirlar natijasida shakllandi. (Leonardo da Vinchi, Rafael, Mikelanjelo). Ikkala mintaqada ham o'zgacha uslub va qarashlar ta'sirida bir-biridan ilhom olish orqali o'ziga xos san'at yo'nalishlari yaratildi. Bu qadamlar ilk tasviriy san'at va rangtasvirning debochasi edi.

Rangtasvir yo'nalishi keng qamrovli bo'lib uning uslubiy turlari talaygina. Rangtasvir (rasm, tasviriy san'at) — bu ranglar yordamida tekis yuzada (kanvas, qog'oz, yog'och, devor va hokazo) badiiy obraz yaratish san'ati. U insoniyat madaniyatining eng qadimgi va eng keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, chuqur hissiy, falsafiy, estetik va boshqa ma'nolarni aks ettirishga qodir. Rangtasvirning asosiy maqsadi — rassomning qarashlari, hissiyotlari, g'oyaviy tafakkurini yoki real voqelikni go'zal tarzda ifoda etilishidir. Bu san'at turi vizual til orqali tomoshabin bilan aloqa o'rnatadi. Tomoshabin rassom o'z asarida nimalarni ko'rsatmoqchi, anglatmoqchi bo'lganligini bilishga harakat qiladi. Rangtasvirda asosiy elementlar mavjud va asosan ushbu elementlardan foydalaniladi. Rang- rangtasvirning eng asosiy elementi. Ranglar nafaqat ob'ektlarning tabiiy tusini aks ettiradi, balki kayfiyat, hissiyot va ramziy ma'nolarni ham ifodalaydi. Biror ob'yektga uzoq muddat davomida qarab turish natijasida ob'yektning tabiiy rangidan tashqari undagi aks tushgan ranglarni ham ko'rish mumkin. Chiziq- ob'ektlarning konturlarini belgilaydi, harakatni, shaklni va ritmni ifodalaydi. Chiziqlar qalin, ingichka, silliq, buralgan bo'lishi mumkin. Shakl- ob'ektlarning umumiy ko'rinishi, maydonda egallagan joyi. Ular geometrik (kvadrat, doira) yoki organik (erkin, tabiiy) shakllarda bo'lishi mumkin. Hajm- tekis yuzada uch o'lchamli ob'ektning illyuziyasini yaratish. Bu yorug'lik va soya, perspektiva va rang uyg'unligi orqali erishiladi. Yorug'lik va Soya- rasmdagi ob'ektlarga chuqurlik, hajm va atmosfera beradi. Ular rasmdagi

markaziy nuqtani ko'rsatishi va kayfiyatni yaratishi mumkin. Tekstura- Rasm yuzasining his qilinadigan yoki ko'rinadigan sifati. Bu bo'yoqning qalin surtmasi (impasto) orqali yoki silliq tasvir orqali yaratilishi mumkin. Kompozitsiya- Rasmdagi barcha elementlarning muvozanatli va uyushgan holda joylashuvi. Yaxshi kompozitsiya tomoshabinning ko'zini rasm bo'ylab yo'naltiradi va asosiy g'oyani kuchaytiradi. Kompozitsiya biror bir g'oya orqali yangi ijod na'munasi yaratish va unda alohida yangi bir mavzudan foydalanish natijasida hosil bo'lgan ijod na'munasiga aytiladi. Perspektiva- Rasmdagi chuqurlik va masofani tasvirlash usuli. Chiziqli perspektiva uzoqlikni chiziqlar orqali, havo perspektivasi esa rang va tonlarning o'zgarishi orqali ifodalaydi. Rangtasvirning asosiy turlari quyidagilar - Moyli rangtasvir. Eng mashhur va chidamli turlardan biri. Bo'yoqlar o'simlik yog'lari bilan aralashtiriladi, bu ularning sekin qotishiga va ranglarning yorqinligiga imkon beradi. Va albatta, ijod na'munalari sifatli holda saqlanib qolinishiga erishiladi. Akvarel. Suvda eriydigan shaffof bo'yoqlar bilan chizish. Yengil, havodor va shaffoflik effekti yaratadi. Toza va sof ranglardan foydalanilsa, ish judayam yoqimli va shaffof kabi tugallanadi. Akril. Sintetik qatronlar asosidagi tez quriyadigan bo'yoqlar. Moyli va akvarel rangtasvirining imkoniyatlarini birlashtirishi mumkin. Guash. Akvarelga o'xshash, lekin shaffof bo'lmagan, yopishqoq bo'yoqlar. Ranglar yorqin va zich bo'ladi. Pastel. Quruq bo'yoq qalamlari bilan chizish. Ranglar yumshoq va baxmaldek ko'rinadi. Rangtasvirning turlari va janrlari mavjud va qadimdan to hozirgi kungacha ishlangan rangtasvir uslubidagi ishlar g'oyasi va tempiga qarab manashu turlarga bo'linishga olib kelgan. Portret. Biror shaxs yoki guruhning qiyofasini tasvirlash. Manzara. Tabiat ko'rinishlarini, shahar peyzajlarini tasvirlash. Natyurmort. Jonsiz narsalar (meva, gul, uy-ro'zg'or buyumlari) kompozitsiyasini tasvirlash. Jang tasviri. Harbiy harakatlar, jang sahnalari. Maishiy janr. Kundalik hayotdan olingan sahnalar. Tarixiy janr. Tarixiy voqealar yoki afsonalarni tasvirlash. Diniy janr. Diniy mavzular, muqaddas shaxslar. Abstrakt rangtasvir. Realistik ob'ektlarni tasvirlamaydigan, shakl, rang va chiziqlar yordamida hissiyot va g'oyalarni ifodalaydi. Bugungi kunda rangtasvir o'zining ko'p qirraliligi va cheksiz ifoda imkoniyatlari bilan yanada shakllanmoqda. U madaniy merosimizning ajralmas qismi bo'lib, insoniyatning ijodiy qobiliyati va badiiy estetikasi shakllanishiga turtki bo'ladi.

Talabalarda rangtasvirda ishlash mahoratini shakllantirish - bu murakkab, uzoq muddatli va tizimli jarayon bo'lib, nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar va ijodiy fikrlashni o'z ichiga oladi. Bo'lajak tasviriy san'at talabalariga rangtasvirda ishlash mahoratini shakllantirish jarayoni uzluksiz o'rganish, mehnat qilish, tajriba orttirish va doimiy ravishda o'z ustida ishlashni talab etadi. Bu jarayonning yakuniy maqsadi — nafaqat professional texnikaga ega bo'lish, balki o'z ichki dunyosini rangtasvir orqali erkin va ta'sirchan ifodalay oladigan chinakam ijodkor shaxsni tarbiyalashdir. Dunyoni idrok etish usullarini aks ettiradi. Bunda

ijodiy fikrlash va individual uslubni shakllantirish katta ahamiyat kasb etadi. Rangtasvirni puhta o'rganishda ushbularga tayangan holda yangi bilimlarga ega bo'linadi; Buyuk rassomlarning asarlarini tahlil qilish (rang, kompozitsiya, texnika nuqtai nazaridan). Turli davrlar va yo'nalishlarning rangtasvir xususiyatlarini o'rganish; Zamonaviy rangtasvirning tendensiyalarini kuzatish; Eksperimentlar va izlanishlar, fan doirasida turli amaliy yangi bilimlarga ega bo'lish; An'anaviy usullardan chekinib, yangi yo'llarni qidirish. (yangi g'oyalar orqali rangtasvir usullaridan foydalanib doimiylikdan qochish); Turli materiallar, texnikalar va ranglar uyg'unligini sinab ko'rish. Har bir uslubning o'ziga xos texnikalari mavjud va qancha ko'p talabalar rangtasvirning turli uslublarida ijodiy ishlar yarata olsa, rangtasvirda ishlash mahorati kunsayin oshaveradi; Abstrakt rangtasvir, ekspresionistik yoki boshqa uslublarni sinab ko'rish; Tanqidiy tahlil va o'z-o'zini baholash. Har bir ijodkor shaxs uchun tanqidiy tahlil va o'z-o'zini baholash muhim o'rin tutadi. Bu o'z ishlariga boshqa ko'z bilan qarab uning xato va kamchiliklarini aniqlashda juda qo'l keladi. O'z ishlarini tanqidiy ko'rib chiqish, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish. Rangtasvir va boshqalarda ishlash mahoratini talabalarda shakllanishi uchun muhim bo'lgan eng kerakli hislatlardan biridir. Boshqa talabalar va o'qituvchilarning fikrlarini tinglash; Ichki dunyoni ifodalash; Kompozitsion yondashgan holda kechinma va hissiyotlarini ham qog'ozga tushirish; Rangtasvir orqali o'z shaxsiy hissiyotlari, g'oyalari va dunyo qarashini ifodalashga o'rganish; Bu nafaqat talabalar, pedagoglarda, balki, rassomlarda ham rangtasvirga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi, badiiyligini oshiradi. Shaxsiy uslub va yozish usulini (manera) rivojlantirish.

Pedagogik Yondashuvlar: Individual yondashuv: Har bir talabaning qobiliyati va qiziqishlarini hisobga olish; Amaliyotga urg'u: Nazariyani amaliy mashg'ulotlar bilan doimiy bog'lash; Ustoz-shogird an'anasi: Tajribali rassomlarning master-klasslari, ko'rgazmalarini tashkil etish; Muloqot va muhokama: Talabalar o'rtasida va o'qituvchi bilan ijodiy muhokamalarni rag'batlantirish; Motivatsiya: Yaxshi ishlarni rag'batlantirish, ijodiy muhitni yaratish. Talabalarda rangtasvirda ishlash mahoratini shakllantirishda pedagogik yondashuv — bu nafaqat texnik bilimlarni o'rgatish, balki ijodiy fikrlashni, estetik didni va o'ziga xos uslubni rivojlantirishga qaratilgan kompleks tizimdir. O'zbekistonning boy madaniy merosi va san'at an'analari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Quyida O'zbekiston misolida rangtasvir mahoratini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar keltirilgan: "Ustoz-shogird" an'anasiga asoslangan yondashuv: O'zbekiston san'atida qadimdan "ustoz-shogird" an'anasi juda kuchli bo'lgan, ayniqsa miniatyura, naqqoshlik va ganchkorlik kabi an'anaviy san'at turlarida. Bu an'ana rangtasvir ta'limiga ham chuqur singdirilgan. Bu an'ana talabalarning ijodkorligini oshirish va o'z sohasida to'g'ri yo'l topishga undovchi kishining bo'lishi esa, uning turli tuman yutuqlarga erishishi va o'z

yo'lini to'g'ri belgilashiga katta hissa qo'shadi desak adashmagan bo'lamiz. Shaxsiy murabbiylik: Talaba ustozdan bevosita saboq oladi, uning ish uslubini, texnikasini va falsafasini o'rganadi. Bu nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki badiiy did va axloqiy qadriyatlarni ham shakllantiradi. Ustoz-shogird an'anasi milliy san'at an'alarini o'rganish va ularni hurmat qilishga undaydi. Bu talabalarda Afrosiyob devoriy suratlari, Kamoliddin Behzod miniatyuralari kabi milliy merosga nisbatan chuqur tushuncha va bog'liqlikni rivojlantiradi. Nazariya va amaliyotning uyg'unligi: Rangtasvir mahoratini shakllantirishda nazariy bilimlar (rangshunoslik, kompozitsiya, perspektiva, anatomiya) amaliy mashg'ulotlar bilan chambarchas bog'liq bo'lishi kerak. O'zbekiston kontekstida: Rangshunoslikni o'rganishda o'zbek xalq amaliy san'ati (gilamchilik, kashtachilik, kulolchilik)dagi ranglar uyg'unligi, ularning ma'nolari va psixologik ta'siri tahlil qilina di. Kompozitsiya qoidalari o'zbek miniatyuralari, mozaikalaridagi qurilish prinsiplari orqali ham tushuntirilishi mumkin. Bosqichma-bosqich murakkablashuv va janrlarni o'zlashtirish: Ta'lim jarayoni oddiydan murakkabga qarab, asta-sekin olib borilishi kerak. Avvalo, oddiy geometrik shakllar, natyurmortlar orqali ton, hajm, rang munosabatlarini o'rganish. Manzara (plenyer): O'zbekistonning go'zal tabiati, tarixiy obidalar va shahar manzaralari talabalarda rang va yorug'likni "havoda" his qilish mahoratini rivojlantirish uchun ideal maydon. Plenyer mashg'ulotlari ranglar palitrasini boyitadi va tezkor ijro etish ko'nikmasini oshiradi. Portret va figura: Anatomiya asosida inson qiyofasini va figurasini realistik tasvirlashga o'rgatish. Bu yerda milliy liboslardagi, an'anaviy muhitdagi insonlarni tasvirlash orqali talabalar milliy o'ziga xoslikni ham his qiladilar. Tematik kompozitsiya: O'zbekiston tarixi, milliy urf-odatlar, zamonaviy hayotidan olingan syujetlar asosida yirik, g'oyaviy asarlar yaratish. Bu talabalarda nafaqat texnik mahoratni, balki chuqur fikrlash va ijodiy yondashuvni ham shakllantiradi. Materiallar va texnikalar xilma-xilligi: Talabalar turli xil bo'yoqlar (moyli, akvarel, akril, guash) va texnikalar (pastoz, legirovka, alla prima) bilan ishlashni o'rganishlari kerak. O'zbekistonda: Ba'zi ustozlar tomonidan milliy bo'yoqlar, masalan, tabiiy pigmentlardan foydalanishga ham e'tibor berilishi mumkin, bu esa an'anaviy texnikalarni tiklashga yordam beradi. Tanqidiy tahlil va ijodiy muhokama ("smotrlar"): Talabalar o'z ishlarini tanqidiy baholashni va boshqa talabalar hamda o'qituvchilarning fikrlarini tinglashni o'rganishlari kerak. O'zbekistondagi amaliyot: Akademik ko'rgazmalar (smotrlar) muntazam o'tkaziladi, bunda talabalarning ishlari jamoatchilik va professionallar tomonidan muhokama qilinadi. Bu talabalarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, kamchiliklarni bartaraf etishga undaydi va ularni professional muhitga tayyorlaydi. Muzeilar va ko'rgazmalarga tashriflar: Buyuk rassomlarning asarlarini bevosita ko'rish talabalarda estetik didni va ilhomni kuchaytiradi. O'zbekiston kontekstida: O'zbekiston Davlat san'at muzeyi, Kamoliddin Behzod nomidagi memorial muzey,

O'zbekiston Badiiy akademiyasining ko'rgazma zallari, shuningdek, turli xususiy galereyalarga muntazam tashriflar tashkil etiladi. Bu yerda talabalar nafaqat O'zbekiston san'atining durdonalarini, balki dunyo san'atining namunalari bilan ham tanishadilar. Milliy o'ziga xoslikni va zamonaviylikni uyg'unlashtirish: Talabalarda milliy an'analarni hurmat qilgan holda, zamonaviy san'at tendensiyalarini o'zlashtirishga va o'ziga xos uslub yaratishga qaratilgan ijodiy yondashuvni shakllantirish. O'zbekistonda: San'atga yo'naltirilgan va ijodiy ta'lim muassasalarida an'anaviy va zamonaviy uslublarning sinteziga katta e'tibor beriladi. Talabalar o'z asarlarida o'zbek naqshlari, ranglari, mavzularini modernistik yoki abstrakt shakllar bilan birlashtirishga harakat qilishadi. Bu ularning jahon san'at maydonida o'ziga xos o'rin topishiga yordam beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkinki, talabalar rangtasvirda o'z mahoratlarini mukammallashtirishlari vatan ravnaqi va kelajak yangi kadrlari uchun ham muhimdir. O'zbekistonda talabalarda rangtasvir mahoratini shakllantirishda pedagogik yondashuv milliy an'analar, boy madaniy meros va zamonaviy ta'lim metodologiyasini o'zida mujassam etgan kompleks tizimdir. Bu tizim talabalarni nafaqat mahoratli rassom, balki milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'z ijodida aks ettira oladigan, o'ziga xos uslubga ega ijodkor shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, N. (1998). Miniatyura san'ati: Kamoliddin Behzod va uning maktabi. Toshkent: Sharq. (O'zbekiston miniatyura san'ati va "Ustoz-shogird" an'anasining tarixiy asoslari uchun).
2. Shirinova, R. (2007). O'zbekiston tasviriy san'ati tarixi: Darslik. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti. (O'zbekiston tasviriy san'atining rivojlanish bosqichlari, XX asr rassomlari va maktablarining shakllanishi uchun).
3. Malikov, B. (2010). O'zbekiston tasviriy san'ati: XX asr rassomlari. Toshkent: Yangi Asr Avlodi. (O'zbekistonning XX asrdagi yetuk rassomlari va ularning ijodi tahlili uchun).
4. O'zbekiston Badiiy Akademiyasi. (Turli yillar). Ilmiy konferensiya materiallari, ko'rgazma kataloglari va ilmiy maqolalar to'plamlari. (Zamonaviy O'zbekiston san'ati va uning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish uchun).